

Urszula Olech, Tadeusz Panecki

Profesor Andrzej Ajnenkiel, 1931-2015

Przegląd Historyczno-Wojskowy 16 (67)/2 (252), 235-238

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PRO MEMORIA

PROFESOR ANDRZEJ AJNENKIEL 1931–2015

W dniu 10 kwietnia 2015 r. zmarł prof. dr hab. Andrzej Ajnenkiel, wybitny konstytucjonalista i znawca parlamentaryzmu, badacz dziejów najnowszych, szczególnie dwudziestolecia międzywojennego, historyk państwa i prawa oraz wojskowości polskiej. W latach 1993–2001 był dyrektorem Wojskowego Instytutu Historycznego, a po jego rozwiązaniu, do października 2002 r. kierował Wojskowym Biurem Badań Historycznych.

Andrzej Ajnenkiel urodził się 21 lutego 1931 r. w Warszawie, w rodzinie o głębokich tradycjach patriotycznych; Jego ojciec (matka – Janina z d. Rogo, zmarła, gdy miał 3 lata), Stefan, był uczestnikiem wojny polsko-sowieckiej 1920 r. W 1949 r. ukończył prestiżowe Liceum im. Tadeusza Reytana w Warszawie, a następnie, w latach 1949–1954, studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Wcześniej, w lutym 1945 r., wstąpił do harcerstwa, a przez nie trafił we wrześniu 1945 r. do oddziału Narodowych Sił Zbrojnych w Podkowie Leśnej. Za udział w podziemnej działalności niepodległościowej tej organizacji był w okresie studiów aresztowany i poddany represjom.

Po ukończeniu studiów pracował początkowo w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, a następnie przez blisko 40 lat był pracownikiem naukowym Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk. Pracę naukowo-badawczą umiejętnie łączył z działalnością dydaktyczną w Instytucie Historii Uniwersytetu Warszawskiego. Konsekwentnie pokonywał kolejne etapy naukowego wtajemniczenia: dysertację doktorską na seminarium prof. Juliusza

Bardacha napisał na temat „Położenie prawne robotników rolnych w Polsce 1918–1939”, a jego praca habilitacyjna nosiła tytuł „Spór o model parlamentaryzmu polskiego do roku 1926” (w 1979 r. został profesorem nadzwyczajnym w IH PAN, a w 1991 r. uzyskał tytuł profesora zwyczajnego).

Owocem zrodzonego wówczas zainteresowania dziejami parlamentaryzmu i konstytucjonalizmu były Jego wydane później prace: *Od rządów ludowych do przewrotu majowego. Zarys dziejów politycznych Polski 1918–1926* (Warszawa 1968); *Spór o model parlamentaryzmu polskiego do 1926 roku* (Warszawa 1972); *Parlamentaryzm II Rzeczypospolitej* (Warszawa 1975); *Polska po przewrocie majowym. Zarys dziejów politycznych Polski 1926–1939* (Warszawa 1977); *Historia sejmu polskiego* (Warszawa 1989); *Na oczach Kremla. Tragedia walczącej Warszawy w świetle dokumentów rosyjskich* (Warszawa 1994); *Powstanie kościuszkowskie 1794. Dzieje militarne*, t. 2 (współautor, Warszawa 1994); *Naczelní wodzowie i wyżsi dowódcy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie* (współautor, Warszawa 1995); *Konstytucje Polski 1791–1997* (Warszawa 2001). Dzieła te, mające w większości pionierski, a zarazem ponadczasowy charakter, stanowiły podstawę edukacji kilku pokoleń studentów.

W latach 80. minionego wieku prof. Ajnenkiel czynnie włączył się w nurt działalności opozycyjnej. W okresie stanu wojennego brał udział w nielegalnych akcjach oświatowych, odczytach i wykładach organizowanych przez środowiska opozycji demokratycznej. Uczestniczył m.in. w pracach konwersatorium „Doświadczenie i Przyszłość”, był członkiem NSZZ „Solidarność”.

Po transformacji ustrojowej z właściwym sobie ogromnym zaangażowaniem jako ekspert Prezydenta RP i Senatu uczestniczył w latach 1990–1993 w pracach nad nową konstytucją.

Profesor Ajnenkiel aktywnie uczestniczył w życiu naukowym kraju. Publikował w najważniejszych periodykach poświęconych tematyce historycznej i prawnej. Był członkiem rad redakcyjnych (naukowych) kilku renomowanych czasopism, m.in. „Polskiego Słownika Biograficznego”, „Przeglądu Historyczno-Wojskowego” i „Przeglądu Wschodniego”. W latach 1991–1993 był pierwszym przewodniczącym Rady Krajowej Szkoły Administracji Publicznej, a także (w latach 90.) członkiem Kapituły Orderu Odrodzenia Polski. Był promotorem 7 doktorów i wielu magistrów nauk humanistycznych.

Działał również w Towarzystwie Miłośników Historii (TMH) oraz Polskim Towarzystwie Historycznym (PTH). W latach 1987–1988 był prezesem Warszawskiego Oddziału TMH, a później, od 1988 do 1991 r., piastował funkcję prezesa Zarządu Głównego PTH. Jako prezes tej organizacji został powołany 12 kwietnia 1990 r., na wniosek prof. Henryka Samsonowicza, ministra edukacji narodowej w rządzie Tadeusza Mazowieckiego, w skład zespołu badającego akta PRL-owskiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (tzw. Komisja Michnika).

Komisja, działająca do 27 czerwca 1990 r., badała akta Służby Bezpieczeństwa, prawdopodobnie też miała dostęp do akt byłych współpracowników UB i SB.

W lipcu 1993 r. prof. Ajnenkiel został powołany przez Bronisława Komorowskiego, ówczesnego ministra obrony narodowej, na stanowisko dyrektora Wojskowego Instytutu Historycznego. Był więc drugim po przedwcześnie zmarłym prof. dr. hab. Andrzeju Zahorskim cywilnym dyrektorem WIH. Od pierwszych dni kierowania Instytutem prof. Ajnenkiel podjął starania zmierzające do przeorientowania wysiłku badawczego tej placówki na te obszary najnowszej historii wojskowej, które wcześniej z przyczyn politycznych nie były przedmiotem badań naukowych. Należały do nich przede wszystkim dzieje Armii Krajowej i podziemia niepodległościowego, historia wojny polsko-sowieckiej 1920 r. czy niebadane dotąd aspekty stosunków politycznych i wojskowych między Polską i ZSRR (agresja 17 września 1939 r., zbrodnia katyńska, Wojsko Polskie na froncie wschodnim, Ludowe Wojsko Polskie w okresie powojennym). Profesor przywiązywał dużą wagę do pozyskiwania nowych źródeł archiwalnych, niezbędnych do zbadania wspomnianej problematyki. Toteż wspierał uczestnictwo pracowników WIH w działalności Wojskowej Komisji Archiwalnej, eksplorującej archiwa byłego ZSRR.

Wielkie zasługi prof. Ajnenkiel położył w dziele nawiązywania kontaktów ze służbami historycznymi armii państw NATO: Stanów Zjednoczonych Ameryki, Republiki Federalnej Niemiec, Wielkiej Brytanii, Francji, Belgii, Holandii, Hiszpanii, Portugalii, Grecji i Włoch. Historycy wojskowi z tych państw składali pierwsze wizyty w WIH, a pracownicy naukowcy Instytutu odwiedzali ośrodki historyczne armii państw zachodnich. Aktywności tej sprzyjało to, że prof. Ajnenkiel sprawował wówczas przewodnictwo Polskiej Komisji Historii Wojskowej Komitetu Nauk Historycznych PAN. Komisja ta, działająca w ramach Międzynarodowej Komisji Historii Wojskowej (Commission Internationale d'Histoire Militaire – CIHM), skupiającej 40 komisji narodowych, zorganizowała we wrześniu 1994 r. w Warszawie XX Międzynarodowe Kolokwium Historii Wojskowej na temat „Powstania narodowe po 1794 roku”. Okazją po temu było 200-lecie insurekcji kościuszkowskiej i 50-lecie wybuchu Powstania Warszawskiego. Kongres zgromadził kilkuset uczestników z całego świata, a referaty zostały opublikowane w językach kongresowych. Profesor aktywnie uczestniczył w kolejnych kongresach CIHM, które odbywały się w następnych latach w Quebec, Wiedniu, Pradze, Lizbonie, Brukseli, Sztokholmie i Atenach. Był też doktorem *honoris causa* uniwersytetu w Petersburgu.

Po rozwiązaniu w 2001 r. Wojskowego Instytutu Historycznego prof. Ajnenkiel kierował nowo powstałym Wojskowym Biurem Badań Historycznych, a następnie pracował w Uczelni Łazarskiego, gdzie kierował Katedrą Historii Prawa. Wykładał również na uczelniach zagranicznych, m.in. na Harvardzie, w Yale, Brukseli, Londynie i Tybindze.

Śmieć zaskoczyła prof. Ajnenkiela w pełni sił twórczych, w trakcie niesłabnącej aktywności naukowo-badawczej i dydaktycznej. Odszedł wybitny uczony, znakomity badacz, wielce zasłużony dla nauki, współautor podwalin ustrojowych III Rzeczypospolitej, człowiek wielkiego serca i umysłu.

Za wybitne zasługi w pracy naukowej i osiągnięcia w działalności publicznej zmarły był odznaczony m.in. Krzyżem Komandorskim i Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Uroczysty pogrzeb prof. Andrzeja Ajnenkiela odbył się 20 kwietnia 2015 r. Po mszy św. w Katedrze Polowej Wojska Polskiego trumna w asyście wojskowej została odprowadzona do grobu rodzinnego na cmentarzu na Bródnie (kwat. 64 C). Nad otwartą mogiłą słowa pożegnania wygłosili: sędzia Jerzy Stępień, prorektor Uczelni Łazarskiego, Jan Pastwa, dyrektor Krajowej Szkoły Administracji Publicznej, prof. dr hab. Andrzej Rachuba, prezes TMH, i red. Andrzej Wernic, kolega z lat szkolnych Zmarłego.

Urszula Olech, Tadeusz Panecki